

İNSANIN KENDİ RUHUNA ÖZGÜ DUYGULANIMLARININ VE HATALARININ TEŞHİS VE TEDAVİSİNE DAİR

GALENOS

Çeviri: Nur Nirven

Yayına Hazırlayan: Hümeyra Özturan

alBaraka
Yayınları

GALENOS

Tıp doktoru, bilim insanı ve filozoftur. Hippokrates'ten sonra Antik dünyanın en önemli hekimi kabul edilir. Deneysel fizyolojinin kurucusudur. Tıbbın yanı sıra farmakoloj alanında da yeni teoriler geliştirmiştir. Galenos'un İslam tıp dünyası üzerinde de derin etkileri olmuştur.

NUR NİRVEN

İstanbul Üniversitesi'nde klasik arkeoloji lisans, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde müzecilik-işletme yüksek lisans eğitimi aldı. Milliyet, Güneş, Akşam, Nokta gibi çeşitli gazete ve dergilerde muhabirlik ve editörlük yaptı. Çeviriye 1985'te AFA Yayınlarında başladı. Türk Tarih Kurumu, Telos, Güncel, Say, İş Bankası Kültür Yayınları, Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları, Pinhan Yayıncılık gibi çeşitli yayınevlerine kitap çevirileri yaptı.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ESERDE GEÇEN GALENOS KİTAPLARININ İSİMLERİ	8
GİRİŞ:	9
1. Bir Tabip-Filozof Olarak Galenos	9
2. Galenos'un Ahlak Düşüncesinin Genel Hatları.....	12
3. "İnsanın, Kendi Ruhuna Özgü Duygulanımlarının ve Hatalarının Teşhis ve Tedavisine Dair" Risalesi	21
3.a. Risaleye Dair Teknik Bilgiler	21
3.b. Risalenin İslam Dünyasına İntikali ve Alımlanışı	24
3.c. Risalenin İçeriği	28
3.d. Risalenin Türkçe Tercümesine Dair Bilgiler	39
1. KİTAP	43
2. KİTAP	95
KAYNAKÇA.....	131

KISALTMALAR

Bkz/bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev.	:	Çeviren
dp.	:	Dipnot
ed.	:	Editör
karş.	:	Karşılaştırdınız
Kıs.	:	Kısım
M.Ö.	:	Milattan Önce
M.S.	:	Milattan Sonra
n.	:	Numara
nşr.	:	Neşreden
örn.	:	Örneğin
s.	:	Sayfa
sy.	:	Sayı
vd.	:	Ve devamı
vs.	:	Vesaire

ESERDE GEÇEN GALENOS KİTAPLARININ İSİMLERİ

ESERİN YUNANCA ADI	ESERİN LATİNCE ADI	ESERİN TÜRKÇE ADI
<i>Peri Tòn İdiôn Hekastò Pathôn Kai Hamartématôn Tês Psikhês Diagnôseôs</i>	<i>De Propriorum Animi Cuiuslibet Affectuum Dignotione et Curatione</i>	<i>Her İnsanın, Kendi Ruhuna Özgü Duygulanımlarının ve Hatalarının Teşhis ve Tedavisine Dair</i>
<i>Protreptikos</i>	<i>Protrepticus</i>	<i>Sanat Eğitime Teşvik</i>
<i>Hoti Aristos İatros Kai Filoşofos</i>	<i>Quod Optimus Medicus sit quoque Philosophus</i>	<i>En İyi Doktor Aynı Zamanda Bir Filozoftur</i>
<i>Hoti Tais Tou Sômatos Krasesin ai tês Psikhês Dünameis Epontai</i>	<i>Quod Animi Mores Corporis Temperamenta Sequuntur</i>	<i>Nefsin Güçleri Bedenin Mizacına Bağlıdır</i>
<i>Peri tòn Hipokratous kai Platônos Dogmatôn</i>	<i>De Placitis Hippocratis et Platonis</i>	<i>Hipokrates ve Platon'un Öğretileri Üzerine</i>
<i>Peri Tòn İdiôn Bibliôn</i>	<i>De Libris Propriis</i>	<i>Kendi Eserlerim</i>
<i>Peri Êthôn</i>	<i>De Moribus</i>	<i>Ahlak Üzerine (Kitâbü'l-Ahlak)</i>
<i>Peri Alüpêsia</i>	<i>De Indolentia</i>	<i>Acı-Üzüntüden Kaçınma Üzerine</i>
<i>Hügieina</i>	<i>De Sanitate Tuenda</i>	<i>Sağlığın Korunması</i>
<i>Peri Füsikôn Dünameôn</i>	<i>De Naturalibus Facultatibus</i>	<i>Doğal Yetiler Üzerine</i>
<i>Peri Kraseôs Kai Dünameôs tòn Haplôn Farmakôn</i>	<i>De Simplicium Medicamentorum Temperamentis et Facultatibus</i>	<i>Basit İlaçların Doğası ve Gücü Üzerine</i>

GİRİŞ:

RİSALEYE DAİR BİR İNCELEME

Hümeyra Özturan

Galenos'un, Türk okuyucusu tarafından az bilinen ancak gerek ahlak felsefesi gerek İslam ahlak düşüncesi bakımından son derece mühim olan bu risalesinin tercümesini sunmadan önce, bir tabip ve filozof olarak Galenos'un kimliği, ahlak düşüncesi, bu risalesinin önemi, içeriği ve Türkçe tercümesine dair bazı bilgilere işaret etmek yerinde olacaktır.

1. Bir Tabip-Filozof Olarak Galenos

Milattan sonra 129-216 yılları arasında yaşadığı tahmin edilen Galenos, o zamanlar Roma İmparatorluğu sınırlarında olan Bergama'da (Pergamon) doğdu. Mimar olan babasının sağladığı geniş imkânlar ile Bergama, Smyrna (bugünkü İzmir) ve İskenderiye'de geometri, matematik, dil ve felsefe gibi döneminin klasik eğitimlerini aldı ve tıpta ilerleyip ihtisaslaşarak tabipliğe başladı. Kısa sürede tanınırlık kazanarak kraliyet doktoru oldu ve meşhur Roma İmparatoru Marcus Aurelius'un tabipliğini yaptı. Bu esnada felsefe okumaları ve çalışmalarına devam ederek, tıp ala-

nındaki tecrübelerini de dikkate alan bir felsefî yaklaşım kazandı. Tıp başta olmak üzere mantık, felsefe ve dil gibi konularda beş yüze yakın eser telif ettiği düşünülmektedir. Eserlerinin bir kısmı, kendisinden önce yaşamış olan meşhur tabip Hippokrates'in kitaplarının şerhidir. Galenos'un eserlerinin hepsi günümüze ulaşmamıştır. Ancak Galenos'un eserlerinin pek çoğu sonraki yüzyıllarda Arapça, Latince, İbranice gibi dillere tercüme edildiği için, bazı kitaplarının Yunanca orijinali kayıp olmasına rağmen bu tercümeleriyle elimizdedir.

Galenos, Hellenistik dönemin önde gelen felsefe ekolü olan Stoa'nın bir takipçisi olarak zikredilmiş olsa da onu kendisine özgü bir düşünür olarak nitelenmek daha doğru olacaktır. Çünkü eserlerinde Stoacı kavram ve yaklaşımların izi bulunmakla birlikte, açıkça Platon ve Aristoteles'i de dikkate aldığını ve bazen Stoa'ya karşı onlardan birini tercih ettiğini gösteren emareler de mevcuttur. Dahası, tıpla iştiğal etmesinin bir sonucu olduğu düşünülebilecek, "tabiatçı" yahut "deneyci" olarak isimlendirilebileceğimiz bir yöne sahiptir. Ruhun merkezinin kalp olduğunu iddia eden Aristoteles'in aksine, yaptığı ameliyatlardaki gözlemlerine dayanarak, ruhun merkezinin beyin olduğunu ifade etmesi; ruhun cisimsel bir cevher olduğuna dair sözleri; ruhun güçlerini beden mizacına bağlaması gibi tercihleri bunun açık göstergeleridir. Galenos'un bu yaklaşımını, günümüzde duygulanımları ve diğer ahlaka dair düşünce ve eylemleri, beyin ve sinir sistemiyle ilişkisi çerçevesinde değerlendiren nöropsikoloji gibi disiplinlerin habercisi olarak yorumlamak yanlış olmayacaktır.

Galenos'un, fizik araştırmasını ve tabip kimliğini öne çıkaran yaklaşımını, Antik ve Hellenistik dönemin tıp ve felsefe, tabip ve filozof konumlandırmasına bir meydan okuma olarak da görebiliriz. Aristotelesçi ilimler tasnifi ve hiyerarşisi, haricî varlığa sahip olmanın yanında oluş bozuluşa da uğramayanları konu edinmesi bakımından metafiziği en üst ilim olarak konumlandırmaktaydı. Buna göre, haricî varlığı olmasına rağmen oluş ve bozuluşa uğra-

yan nesnelere konu edinen fizik, metafiziğin altında yer almaktadır. Hiyerarşik olarak üstte yer alan bilim, alttakilere ilkelerini vereceği için fizik, ilkelerini metafizikten alır ve metafiziğe ilke veremez. Bu hiyerarşik konumlandırma, sadece ilimleri tertibe sokmakla kalmaz, bu bilimle iştigal edenleri de hiyerarşik olarak sıralar. Dolayısıyla metafizikle iştigal eden filozof, fizikle ve hatta aslında onun sadece pratiğiyle iştigal eden hekimden üstündür. Nitekim Yunan toplumunda da tabipliğin bir sanat olarak görüldüğünü; kan almak, kusturmak gibi pratikleri ücret karşılığı icra eden bir meslek olarak değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Buna karşılık filozof, ücreti söz konusu dahi edilemeyecek denli yüce bir işle meşguldür. Değişmeyen, bozulmayan, sürekli ve zorunlu ilkeleri aramaktadır. İşte sofistlere karşı mücadelesinde Sokrates tarafından ortaya konan, ilimler tasnifiyle Aristoteles'te teorik alt yapısı iyice belirginleşen bu filozof kimliği ve felsefe/ilk felsefe (metafizik) konumlandırmasına karşılık Galenos, tıbbi ve tabibi öne çıkarmaktan çekinmemiş görünmektedir. Ameliyatlarında yaşadığı tecrübelerden hareketle argüman inşa etmek suretiyle fizikten ilkeler çıkarmış ve bunu metafizik meselelerde de kullanılacak şekilde teşmil etmiştir. Bu nedenle Galenos'un, tıp ilmine ve hekimliğe itibar kazandırma şeklinde gizli bir ajandası olduğuna dair çalışmalar mevcuttur.¹

Galenos, tıp ilmi ve tabip kimliğiyle felsefeye yeni bir yaklaşım geliştirmeye çalışması yanında, diğer yandan da felsefe formasyonu ile tıp ilmi ve hekimliğe de yeni bir vizyon getirmeye çalışmıştır. “İyi bir tabibin filozof olması gerektiği” şeklinde, hak-

¹ Bkz. Aileen R. Das, *Galenos ve Platon'un Timaios'unun İslam Düşüncesindeki Alımlanışı*, çev. Merve Nur Yaman, İstanbul: Albaraka Yayınları, 2022. Tercümesini sunduğumuz elinizdeki risalede de Galenos'un, filozofların çözemediği bir meseleyi mimarın kolayca çözmesine dair örneği de bu minvalde yorumlanabilir. Söz konusu örnekte mimar çözümünü izah etmesine rağmen filozoflar hâlâ çözümü anlayamamışlardır. Galenos örtük bir biçimde ideal filozofun, deneysel bilimlerde de bilgi sahibi olan birisi olması gerektiğini söyler gibidir.